

logiji. Dokle ćemo doći specificirajući razne sociologije, kao primitivnu sociologiju, statičku, dinamičku ili kinetičku, gradsku, seosku, kriminalističku, pa čak i životinjsku sociologiju?

Tu se upada u prvi defekt, a to je da se moraju ponavljati opća načela u svakoj od tih »umrvljenih« znanosti. Možda bi uopće bilo bolje opsluživati ono metodsko načelo starih, da najprije postavimo zajedničke komponente, a poslije one specifične. Tako je npr. Toma promatrao razliku između »svećenika na terenu«, neaktivnih i redovnika (II—II 184, 8). Idući tim putem, tj. uspoređujući redovnike, svećenike neredovnike i laike, lakše bi bilo ustvrditi da li je ta razlika duhovnosti kod tih više periferna, izvanjska, morfološka ili tako duboka da zaslužuje neki naročiti naglasak, iako je uvijek donekle fundirana.

Sigurno je da redovnici idu prema savršenstvu ne samo preko zavjeta, odnosno evanđeoskih savjeta, nego upravo preko opsluživanja vlastitih pravila, kako govori kan. 593. Razvoj socijalnih prilika čini da se danas i između redova nekako razlike smanjuju, jer se smanjuju između društvenih slojeva, klasa. Međutim, ostaju razlike izobrazbe, zato bi se danas i u »staleškim« propovijedima moralo više gledati na tu intelektualnu i duhovnu razliku nego na položaj u društvu ili na spol.

Svećenici »na terenu« moraju primijeniti askezu vlastitu aktivnom životu. A ta služba stavlja ih pred teže situacije, jer moraju dokazati zrelost u saobraćaju s ljudima, a tu poteškoću redovnici po sebi ne osjećaju. Kad bi netko rekao da je to posao nekako izravno nižega reda u usporedbi s neposrednom brigom za svoju duhovnost, neka se sjeti da aktivnost vršena iz većeg impulsa ljubavi postaje zaslužnijom nego mlaka briga za svoj duhovni život u povučenosti.

Kada Koncil u *Perfectae Caritatis*, br. 14, govori o redovnicima da poslušom nekako prinose Bogu žrtvu, sili nas da tražimo razliku između žrtve života od strane svećenika neredovnika i redovnika. Sv. Toma će tražiti razliku u

razlici između običnog žrtvenog prinosa i paljeničnog (II—II 184, 8), ali jasnija je razlika u tome što redovnik posvećuje čitav svoj život i rad stjecanju savršenstva u nekoj neposrednoj orijentaciji, bliskom imitiranju Krista.

U takvoj koncepciji redovničke duhovnosti vrlo dobro pristaje što pisac veli na str. 105, naime da nije zasluga modernih vremena, kao da su ona »otkrila« da se i briga za vremenite poslove, pa i ručni rad, mogu spojiti s redovničkim staležom. Ako to traži interes ljubavi prema Bogu i bližnjemu, dopušteno im je baviti se i tim svjetovnim poslovima, jer služiti bližnjemu u ljubavi znači služiti Bogu (II—II 187, 2 i 3).

Već sama činjenica što se o. Matanić bavi tako stručno i intenzivno pitanjima duhovnosti u naše doba potiče nas da izrečemo želju neka u tom radu nastavi i donese uvijek svježijih i boljih plodova.

J. K.

DON ŽIVAN BEZIC, Kršćansko savršenstvo, katolička asketika, II izd., Split 1968.

Svi su teolozi svjesni negativnih posljedica proizvedenih od odjeljivanja pojedinih predmeta s opširnog teološkog područja. Rastava dogmatike od moralke, teoretske od praktične moralke i sl. nanijela je štete dubljem i znanstvenijem obrađivanju praktične uloge moralke kao životne znanosti.

U tom procesu atomiziranja našla se i asketika u odnosu prema moralci. Moralka, uzeta cjelovito, uključuje asketiku i mistiku, jer su im načela zajednička, a to su načela moralke. Moralka je kao »znanost spasenja«, a spasenje se postiže opsluživajući zapovijedi, slijedeći savjete, penjući se neprestano po zakonu rasta prema vrhovima kršćanskog savršenstva.

Ipak, s više tehničkih razloga običaj je da moralka uzima u promatranje smjernice obavezne za sve, te se zaustavlja na teoretskom promatranju problematike moralca; asketika se pak uzima kao znanost o kršćanskom savršenstvu, o savje-

tima, te ona ukazuje i na praktične norme po kojima se treba čuvati zla i napredovati u savršenstvu.

Na svim područjima znanja danas se opaža da je u krizi spoznaja osnovnih, spasonosnih načela. Čovjek je nekako i sam atomiziran. Specijalizacija mu otima pogled na cjelinu. Nedostaje mu sinteza. A čovjek dolazi do jasne spoznaje izvoda ili zaključaka, siguran je i dosljedan, kada principi-jelno sudi iz uvida u cjelinu problematike.

Ovaj priručnik asketike don Živana Bezića odlikuje se upravo sintezom na bazi jasnih načela. Ta načela daju njegovu razglabanju jasnoću, čvrstoću i trajnost. Izražavaju onu zakonitost naravi i nadnaravi koja se ne mijenja. U valu relativizma i problematizma ova nam knjiga izgleda kao opomena i kao uzor. Opomena da se ne puštamo kao trstika ljuljati od svakog povjetarca, a uzor u sastavljanju knjiga, da one ne budu gomila nabacanih ideja, nego svaka zauzme mjesto što joj pripada po ljestvici vrednota.

Posve je shvatljiva poteškoća prikazivanja suvise cjeline u nauci koja ima spojiti narav—nadnarav, tijelo—dušu, zemlju—nebo, itd. Ako zaustavimo pogled na jednoj točki, druga nam bježi iz centra pažnje. Pri tome je moguće da naglasimo tu jednu točku na štetu drugih. Od toga trpi objektivnost i cjelina.

Tako bi čitalac mogao reći da je pojam savršenstva (str. 10) metafizičke i statičke naravi, ali je potrebno postaviti takvu bazu da kasnije dođe do izražaja onaj dinamički i obavezni karakter savršenstva (na str. 139, 185 sl.). U asketici je mnogo važniji ovaj posljednji aspekt, dok metafizički aspekt savršenstva spada više na dogmatiku, npr. u raspravi o Božjem savršenstvu ili svetosti.

U određivanju naravnog savršenstva za čovjeka važno je istaknuti da bez milosti ne možemo uopće govoriti o nekoj doista posvemašnjoj naravnoj punini ili savršenstvu (sv. Toma, I—II 109, 2). Istina, živimo u otkupljenom čovječanstvu, ali u naravnoj defektibilnosti, u nekom defektnom stanju. Ova

predstavlja polaznu točku i za pedagogiju i za moralku uopće, a da i ne govorimo za asketiku. Kada se ova ideja spoji s idejama iznesenim na str. 41, 85, 195 i sl., ona prima svoje pravo mjesto i naglasak, ali izolirana od tih ideja, ona je nedovoljna.

Vrlo se teško pomiriti s izrekom da narav nosi u sebi zahtjev prema nadnaravi (str. 26), neovisno o tome tko se tako izražava. Pred nama su izjave crkvenog učiteljstva (Denz 373 sl.). Neki neoteolozi se izražavaju blaže, npr. govore o apsolutnoj želji ili pozitivnoj sposobnosti. To su još uvijek prejaki izrazi, ali izraz »zahtjev« čini mi se neobično jakim. Kako se može spojiti istina o nadnaravnom redu koji nadilazi u svakom pogledu naravni red (str. 43) — što je u skladu s naučavanjem Crkve (Denz 396—400; 3891) — s tim »zahtjevom« prema nadnaravnom redu? Istina, to su ustvrdili drugi, ali čitalac se ima pravo pitati o fundiranosti i o koristitakve tvrdnje u cjelini izlaganja.

Ako pratimo analizu svetosti, npr. str. 33, opazit ćemo da bi njeni elementi bili jasniji u biblijskoj dimenziji, jer prvi element u tako koncipiranoj svetosti jest odvajanje, očišćenje. A taj se pojam iznosi kasnije, na str. 87, 114. Dva su osnovna elementa svetosti, piše Spicq: odalečivanje od onoga što je profano, od grijeha, i sjedinjenje s Bogom (*Theol. mor. du N. T.*, I, str. 201; II, 415). Čvrstoća mora pratiti ovo sjedinjenje, jer Bog je krajnja svrha i prvo počelo života (II—II, 81, 8).

Ne pretjerujemo li ponekad danas naglašujući komunitarnost, kako su protivao pretjeravali nekada naglašujući osobnost pojedinca? Smatram (str. 35) da nije toliko važno naglašavati jedan ili drugi element koliko je važno od oba elementa stvoriti suvislu i pravilnu cjelinu tako da ne trpi nijedna strana.

Što se tiče terminologije, treba opaziti da se pisac brine kako bi bio što točniji i izražajniji. To mu je na pohvalu. Ne bih rado potpisao da posao spasenja duše nazovemo »sporednim« (str. 11). Izraz je prejak. Nije sporedno ono što

Krist kaže da je vrednije više nego li čitav svemir. Spasenje duše je konačni cilj čovječjeg života uzetog u njegovoj neposrednoj tendenciji. Spas duše je važan iznad svega (Mk 8, 36). Uspoređen sa slavom Božjom, podređen mu je, ali u ovozemaljskoj zakonitosti nikako to nije sporedni cilj života.

Ni izraz »dobrota« na str. 11 ne čini mi se zgodnim, to je bukvalni prijevod izraza »bonitas« u klasičnoj teologiji. Međutim u našem živom jeziku izraz »bonitas« jest etičko-moralnog značenja. Latinski »bonitas« jest kao punina vrijednosti, dobrotost, kako govori i sv. Toma (I, 6). Nešto slično govorimo o savršenstvu u Bogu, naime da je to punina aktualnosti (I, 4), skup svih odlika ili vrijednosti.

Sve ove i druge primjedbe odnose se samo na periferni sadržaj knjige. Njena suština je, kako rekoh na početku, na solidnim temeljima. I doista možemo pohvaliti sve ove pokušaje da se stvara naša teološka literatura na hrvatskom jeziku. Dakako, tiskana, jer ne samo da tako izdana djela ostaju trajna nego jednostavno čovjek danas već nerado prilazi ciklostiranim djelima. Znam, pitanje je ekonomskih teškoća, ali i ova knjiga dokazuje da i u tom pogledu doista idemo naprijed.

J. K.

GEORGES BERNANOS, Dnevnik jednog seoskog župnika, prijevod s francuskoga, Zagreb 1969. Izdalo Hrvatsko književno društvo sv. Cirila i Metoda.

Nema sumnje da nas je Hrv. knjiž. društvo sv. Cirila i Metoda zadužilo i ovim izdanjem. Djelo će dobro doći osobito svećenicima. Ne radi se o nekom moralizatorskom djelu. Nitj su tu istine prikazane u obliku nekih suhih dogmi. Ali svakako se radi o nekom pozivu na introspekciju. Na otkrivanje sebe u likovima i događajima koji se pred čitaocem izmjenjuju.

To je Bernanos. Jedan od one četvorice »proroka«, kako neki nazivaju još Peguyja, Claudela Mauriaca. Zašto bi i on bio prorok? No

si neku vijest. Upućuje da se otkriva dubina. Da se traži sadržaj. Da se nadvlada vanjšina, slovo, i da se dopire do dna. Bernanos predočuje transcendenciju nadnaravnoga. Istinu predočuje blistavim stilom. Rijetkom emocionalnošću i blistavom maštom.

Dok hvali ili kudi, gradi ili ruši, poziva ili odbija, zanosi se ili pada u prolazni očaj i sl., on nam se predočuje kao intuitivni vizionar. Čitalac, navikao na zaokruživanje misli, na okvire ideja i sinteza, na dubinske razloge i kategoriziranje, ostat će uzbuđen, ali gladan. Ne otkriva logike. Nered ga obeshrabruje. Sve leti. Sve je u nekoj gomili. Nigdje nekog solidnog podnožja.

Vrijednost je ipak velika. Pisac nekako nameće sebe. Sve okuplja oko sebe. Čitalac je jednostavno »osvojen«. Ako nedostaje i ravnoteže, ne nedostaje intuicije, osvjetljenja, neke — barem prolazne — lucidnosti. Takva štiva čovjeka pomladuju. Uljevaju mu nadu. Prebacuju u svjetlo »novog neba i nove zemlje«.

J. K.

FABIJAN VERAJA, Le origini della controversia teologica sul contratto di censo nel XIII secolo, Rim 1960, str. 1—195.

Ovo je jedna od onih monografija određenih za specijaliste. Ali ovi će u njoj naći dragocjeno blago prošlosti s blagodanim utjecajem na idejnu orijentaciju na ekonomskom području i za naše dane. Ne radi se samo o tome da se spozna pravno-moralna kvalifikacija jednog ondašnjeg ugovora (emptio reddituum), nego usput su tangirani mnogi problemi ekonomskog poslovanja, recimo izravnije: kontraktualnog morala.

Pisac se upustio u do sada neistraženo područje. Zašao je upravo u XIII vijek. Proučio je pitanje pravnički, ekonomski, teološki. Prije svega je trebalo spoznati »stanje stvari«, situaciju, a istom poslije toga pravni okvir i kvalifikaciju s gledišta morala.

Moralist će se prilično lako raskrstiti s pitanjem. Činjenica je, na-